

***ΙΔΙΟΝ* “intertwined” with *ΑΪΔΙΟΝ* in Medieval Literature and Art**

Στη φιλοσοφία των μέσων χρόνων το *έν πᾶσι* ἅγιον πνεῦμα είναι η αρχή της κατά την θείαν δύναμη ενεργείας του ανθρώπου και η αρχή της ηθικής ζωής. Το ἅγιον πνεῦμα δια του λόγου που είναι η ιδέα των ιδεών και μεσίτρια δύναμη φανερώνει την δύναμη και την σοφία του πατρός δια της ίδιας αυτού δυνάμεως. Συνεπώς το *ίδιον-για-όλους* φως “υπάρχει” σε ανθρώπους που εξοικειώνονται με την πίστη και την γνώση τους προς αυτό. Οικειοποιούνται μέρος της δυνάμεως και της αξίας αυτού που θυσίασε ο πατέρας για την σωτηρία του κόσμου.

Κατά τον Τερτυλιανό η ψυχή δια της ίδιας φύσεώς της δύναται να μαρτυρήσει περί της αληθείας του θεού. Η μαρτυρία αυτή γίνεται αυτομάτως και απλά. Ο άνθρωπος είναι θηρευτής της αληθείας. Ο Τερτυλιανός αριθμεί τις ίδιες δυνάμεις της ψυχής: αθανασία, λογικότης, αισθητικότης, νοητικότης και ελευθέρα βούληση. Τό ἅγιον πνεῦμα *μόνο* ολοκληρώνει την αγωγή της ψυχής και την σωτηρία της. Ο Οκτάβιος αναφέρεται στην ίδια αθλιότητα των πολλών θεών. Ο Αρνόβιος ισχυρίζεται ότι οι ψυχές έχουν μέση ποιότητα και δεν είναι εξ ιδίων αθάνατες. Ο Λακτάντιος υποστηρίζει πως υπάρχουμε δι’ιδίας αισθήσεως και σοφίας. Ο ίδιος επίσης αναφέρει την ανάγκη της ψυχής να αναζητήσει τον Θεό. Ο άνθρωπος μετέχει της αθανασίας εφ’όσον εξοικειώνεται προς στοιχεία, όπως το πυρ, που δημιουργούν την ζωή και τα χρησιμοποιεί. Ο Άρειος υποστήριξε ότι η σοφία δεν είναι ιδιότης του Θεού αλλά πρόσωπο, κτίσμα, άρα ο λόγος και όλα τα άλλα αποξενώνονται από τον Θεό. Ο Θεός είναι δύναμη και ο λόγος αυτόθεος (ελλείπει το μέσον, ο *μεσίτης* λόγος, συνεπώς η αριστοτελική διαβάθμιση του ιδίου : ίδιο για όλα, ίδιο εκάστου κ.ά.).

Ο Αθανάσιος ο Αλεξανδρείας με έμφαση αναλύει την ιδίαν χρεία που έχουν τα μέρη του κόσμου να ανέλθουν προς το όλον, τον Θεό. Ο υιός δεν είναι κτίσμα, ούτε ποίημα, αλλά *ίδιον* του πατρός, ουσίας γέννημα. Το *ίδιον* σημαίνει ομοούσιον, εξάπλωση της προνοίας και της ζωοποιού δυνάμεως «κοινῆ καὶ ἰδίᾳ». Το ἅγιον πνεῦμα είναι *ίδιον* του υιού. Το *ίδιον* σημαίνει ενωμένο με τον υιό, έχουν και τα δύο την ιδίαν εξουσία με την πηγή, τον πατέρα, είναι ομοούσιο και συναπτικό των όντων. Η κατ’εικόνα

δημιουργία του ανθρώπου σημαίνει την ιδιαίτεran ικανότητα του ανθρώπου να συνομιλεί με τον Θεό. Η ιδιαίτερα αυτή φύση υποστηρίζει την αγιοποίηση και την θεοποίηση.

Κατά τον Άγιο Βασίλειο εμείς οι ίδιοι απονέμουμε στον Θεό πολλές ιδιότητες και τον αποκαλούμε με διάφορα ονόματα. Αυτό οφείλεται στην περί την ενανθρώπιση οικονομία: η ίδια υπόσταση του Θεού πανταχού παρούσα. Τα ιδιάζοντα κοινά χαρακτηριστικά της τριαδικότητος (απαράλλακτη δύναμη και ενέργεια) δεν επηρεάζονται από την διαφορά των υποστάσεων. Οι καθαρές νοερές δυνάμεις έχουν αρχικήν αιτίαν τον πατέρα, δημιουργικήν τον υιόν και τελειωτική το πνεύμα. Σ' αυτή τη σχέση βασίζεται η φυσική έλξη προς το θείο, η γένεση της ηθικής της πίστεως και της ελπίδος. Ο ίδιος λόγος της κτίσεως εγγυάται την αιτία της πληρότητος εκάστου λόγου. Χρειάζεται ο ίδιος καιρός προκειμένου να διορθώσει κάθε ον τα σφάλματα, για να συσταθή το αγαθό κατά περίπτωση, για να συνηγορήσει στην αλήθεια, για την ακριβή προσθήκη. Η γνώση των ιδιοτήτων είναι απαραίτητη για να εξευρεθή το ξεχωριστό χαρακτηριστικό της υποστάσεως του όντος. Τα καινούργια και τα ασυνήθη φανερώνονται στους ιδίους καιρούς. Ίδιον της σοφίας είναι να εκτείνει τους λόγους: δομείται η ψυχή με την διδασκαλία, οργανώνονται η προσοχή και η σκέψη, εναρμονίζονται οι ψυχές και καταστέλλονται τα πάθη για να γίνει καταληπτό το πνεύμα.

Ο Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός αναφέρεται στην *μείζονα αιτίαν*, τον πατέρα, στην αληθινή εικόνα-μίμημα της δυνάμεως του πατρός, στον υιό, τον αόρατο λόγο και στο πνεύμα.

Το τελευταίο δεν υπολείπεται αλλά διαφέρει ως προς την έκφραση. Είναι αίδιος θεότης που συντάσσεται με την πρώτη αιτία και τον λόγο, μεταληπτόν όχι όμως μεταληπτικό, τελειούν όχι τελειούμενον, πληρούν, όχι πληρούμενον, αγιάζον όχι αγιαζόμενον, θεούν όχι θεούμενον, αόρατον, άχρονον, αχώρητον, αναλλοίωτον, άποιον, άποσον, ανείδεον, αναφές, αυτοκίνητον, αεικίνητον, αυτεξούσιον, αυτοδύναμον, αυτοαγαθόν, αφορίζον, ενεργούν και οδηγούν.

Το αντίθετο του αγιασμού είναι η αλλοτριώση.

Κατά τον Γρηγόριον τον Νύσσης δεν υπάρχει ιδιάζουσα αρχή στον υιό. Η θεία φύση διαφέρει από τα ιδιάζοντα σημεία, τα τμήματα της φύσεως και τις τοπικές «επίνοιες».

Είναι περιεκτική δύναμη και διαπερνά τα πάντα χωρίς να δεσμεύεται από χωροχρονικά όρια. Είναι ιδιάζουσα αρχή, σοφία και βούληση. Η τριαδικότης έχει ταυτότητα ουσίας που φανερώνεται ως σωστική ενέργεια, επειδή η κινούμενη φύση συγκρατείται με ποιότητες-σπερματικές δυνάμεις της τριαδικής ουσίας. Την εικόνα αυτήν την αναπαράγει ο ανθρώπινος νους και ο λόγος την εξαντικειμενίζει με την ανθρώπινη ενέργεια, ενώ η ψυχή δι'ιδίων δυνάμεων καθαίρεται και διατηρεί την εικόνα αυτή.

Μετά τον Αριστοτέλη και τον Πορφύριο το *ίδιον* ως όρος είναι το εξωτερικό σημείο που υποδηλώνει κατα ένα τρόπο συγκεκριμένο ό,τι ανήκει σ'ένα είδος αλλά όχι σ'όλο το είδος, ό,τι ανήκει σ'όλο το είδος αλλά όχι μόνο σ'αυτό, ό,τι ανήκει σ'όλο το είδος αλλά πρόσκαιρα και ό,τι ανήκει πάντοτε και μόνο σ'αυτό. Το *ίδιον* αναφέρεται στον τρόπο της ιδιοποιήσεως ή παραχωρήσεως ή εξοικειώσεως αυτού που δεν ανήκει σε κανένα ή ανήκει σ'όλο τον κόσμο. Η ψυχή δια των ιδίων δυνάμεων ενεργεί και κινείται, δια των σωματικών οργάνων εμφανίζει τις κινήσεις της και έχει προαίρεση με οδηγό την διάνοια και τις ορμές. Η άσκηση της αρετής και η μυστική γνώση και έκσταση πραγματοποιείται όταν η ψυχή καθαιρομένη βλέπει στο *ίδιον* κάλλος την εικόνα της θείας φύσεως.

Κατά τον Ιερό Αυγουστίνο η πίστη είναι η βούληση να «ανοιχθούμε» σε νοήματα υψηλά. Η πίστη συντελεί στην εξοικείωση με αυτά, γιατί καθιστά ικανό τον άνθρωπο να δεχθή την γνώση και η νόηση τον καθιστά ικανό να επιλέγει ό,τι ωφελεί να πιστεύει. Η αιδιότης προηγείται του νου μόνο κατά χρόνο, ενώ κατά φύση και κατ'αξίαν προηγείται ο νους. Με την υπερτάτη εποπτεία της φυσικής τάξεως και των ύψιστων αληθειών το *αίδιον* είναι αμετάβλητο και αναλλοίωτο, και αποτελεί το μέτρο κάθε δημιουργικής τεχνης. Το *ίδιον* είναι επιμέρους μορφή μιας ενιαίας τάξεως.

Η ουσία και η ιδιότης διαφέρουν στα σωματικά όντα, ενώ ταυτίζονται στην πρώτη αιτία. Η ουσία είναι η ίδια, δηλαδή νοείται ως εσωτερική αρχή όλων. Οι ιδιότητες του προσώπου είναι ξεχωριστές. Το *ίδιον* του προσώπου είναι η υπόστασή του.

Οι αίδιες ιδέες είναι πρότυπο όλων. Στην πρώτη αιτία περιέχονται οι ίδιες ιδέες των επιμέρους όντων, δηλαδή οι αρχές και οι λόγοι. Η διάταξη του σύμπαντος γίνεται

συμφώνως προς τας αΐδιους του καλού και του αγαθού ιδέες.

Η παρουσία του αΐδιου είναι η διάχυση της αγάπης, το πνεύμα. Το αΐδιον είδος εγγυάται ότι τα ίδια δεν έρχονται ποτέ στο *μη ον*. Αΐδιος ύλη δεν υπάρχει. Η ύλη είναι το μέσον, το όχημα. Εφ'όσον ο θεός είναι αΐδιος γιατί ο κόσμος δεν είναι αΐδιος; Η απάντηση ίσως ευρίσκεται στο ότι η θεία ενέργεια προηγείται του χρόνου και του κόσμου, είναι αΐδιος.

Η αΐδιότης είναι η ηρεμία και η στάση. Ο νους μετρεί τον χρόνο εξ ιδίων: δια της μνήμης, δια των εντυπώσεων και δια της προσδοκίας. Οι αΐδιοι ιδέες είναι οι ειδοποιοί αρχές του κόσμου, της ενότητας και της τάξεως. Το αΐδιον είναι απλό, όχι σύνθετο, και πνευματικό. Τα δημιουργήματα δεν εξισώνονται μεταξύ τους, γιατί κάθε ον έχει το ίδιον κάλλος. Κάθε φύση έχει το ίδιον μέτρον, την ιδίαν μορφήν και συμφωνία κάθε κινήσεως της προς εαυτήν. Ο άνθρωπος μαθαίνει πώς τα μέρη εναρμονίζονται προς το όλο.

Η εξ ιδίων κρίση του ανθρώπου είναι αυτή που προκαλεί την αποξένωση, την ματαίωση, την απόσχιση, την βία και την κακή διαχείριση των αγαθών. Ειδικότερα η ιδιοποίηση του κοινού είναι η αιτία της αθλιότητας, της ιδιοτέλειας, της αλαζονίας και του φθόνου. Η ψυχή είναι ουσιωδώς διάφορη από το σώμα. Υπάρχει εξ ιδίων ως νοητική, γνωρίζει τα μαθηματικά, φυλάττει εικόνες σωμάτων, είναι προσωπική, ενεργεί κατ'ίδιον τρόπο, είναι ευμετάβολος και ατελής. Το σώμα δεν είναι φύση που έχει ιδίαν ζωτικήν αρχή, αλλά συνάπτεται με την ψυχή. Η ψυχή είναι η ίδια ουσία του σώματος. Ο άνθρωπος έχει αρχές και μετέχει κατά τρόπο άρρητο, δηλαδή δια της μυστικής εποπτείας και δια βίου αγνού και πίστεως, της αΐδιου αληθείας. Εξ ιδίων ο άνθρωπος αποκτά εμπειρία των αισθητών και των νοητών όντων.

Η ελευθερία του εκλέγειν εξαρτάται από την θεία χάρη. Η παρούσα ζωή είναι άσκηση αρετής και ελπίδα. Κάθε έξη ψυχής πρέπει να είναι ομόλογος προς την φύση και τον λόγο ώστε ο άνθρωπος να ευτυχήσει. Οι ιδιότητες της ευδαιμονίας είναι το αγαθόν παρόν απολαύσεως, το ανώλεθρον διηγεκές και τα αίτια της τελειότητος. Και ο Θεός επιλέγει τις φύσεις και τους δίδει χάρη για να σωθούν. Βεβαίως παραμένει μυστήριο πώς άλλοι τυγχάνουν της θείας χάριτος και άλλοι όχι. Ο δημιουργημένος κόσμος έχει

ιδίαν ενέργεια, όμως δεν υπάρχει χωρίς την παρουσία της θεϊκής ενεργείας.

Ο Μάξιμος ο Ομολογητής στην *Μυσταγωγία*, θέτει το καίριο ερώτημα «Πώς ο κόσμος λέγεται άνθρωπος και πώς ο άνθρωπος κόσμος;». Η απάντηση ευρίσκεται στην διερεύνηση της αναλογίας που υπάρχει μεταξύ της ενώσεως ψυχής και σώματος και της ενότητας αισθητού και νοητού κόσμου. Κυριαρχεί στο σύμπαν η ίδια θεϊκή δύναμη που ενοποιεί τα πάντα, συμφώνως προς τους νόμους της αιτιώδους ακολουθίας των όντων μιας μυστικής οικονομίας, αλλά συγχρόνως αναμετρείται με την φθορά της ύλης. Κάθε ον και κυρίως ο άνθρωπος ανταποκρίνεται, όπως έχει αξιωθή από την ίδια του τη φύση, και ευγνωμονεί για την θεία ευεργεσία.

Η ψυχή συγκεντρώνει τις δυνάμεις στον εαυτό της, μαθαίνει, εκπαιδεύεται και ενεργεί ελλόγως, ώστε, αφού όλα τα περάσει, τα βιώσει, να «δώσει» νόηση, φως σ' όλα. Η ίδια η τριαδικότητα είναι το ίδιο με τον εαυτό της, όμως με άλλο τρόπο κάθε φορά, δηλαδή ακεραία κατά την ουσίαν της (έχει όλο το θεϊκό στοιχείο μέσα της πάντα) υποστηρίζει και υποστηρίζεται από τις ατομικές φύσεις στις οποίες εντυπώνεται κατά την γέννησή τους το αγαθό πρότυπο. Ο Μάξιμος ο Ομολογητής διαγιγνώσκει την κατάχρηση της ελευθερίας, την σύγχυση, την αποξένωση και την υπερβολή στις εξ ιδίων (υποκειμενικές) ενέργειες. Η αγάπη που ενώνει τον κόσμο είναι ψυχική διάθεση που προέρχεται από ίδιες ανάγκες και δυνάμεις, εκδηλώνεται ως κλίσεις, προτιμήσεις και επιθυμίες, και αποκρυσταλλώνεται ως ηθική συμπαντική αξίας με μορφές θάρρους, ελπίδος και λογισμού που είναι το πλήρωμα του νόμου.

Στην διάκριση των τεσσάρων φύσεων του Ιωάννου Σκώτου διαπιστώνουμε τα εξής: Η πρώτη φύση είναι η δημιουργούσα αιτία. Το υπερ πάντα τα όντα «είναι» που δεν γνωρίζεται. Η δεύτερη φύση είναι το αίδιον, το πρωτότυπο: εκ του μηδενός «είς τι» προκύπτει τι. Η τρίτη φύση είναι η ουσία καθ'αυτή και η ύλη, τα συμβεβηκότα όχι με ιδίαν ουσίαν, αλλά εικόνες και σκιές της αληθούς ουσίας. Εκ των πρώτων ιδιοτήτων απορρέουν οι ιδιότητες των συμβεβηκότων. Η τέταρτη φύση αφορά στην επιστροφή, στην θέωση.

Ο Roscelinus υποστηρίζει την νοητική διάρθρωση της πραγματικότητας, αρνούμενος την πραγματικότητα των γενικών εννοιών (ονοματοκρατία).

Κατά τον Άνσελμο η ίδια φύση και η ουσία ποτέ δεν αποβάλλονται. Υπάρχουν σωστικές έλξεις του κατωτέρου από το ανώτερο. Η ανθρώπινη φύση είναι ένα εργαστήριο. Η αγάπη εκδηλώνεται αϊδίως. Έναντι της αϊδίου στερήσεως οι ψυχές αναζητούν αϊδίως την ευδαιμονία. Κατά τον Πέτρο Αβαιλάρδο με τον νου και μόνο δύναται ο άνθρωπος να κατανοήσει το μυστήριο, επειδή μόνο ο νους έχει την ιδιότητα άλλοτε να θεωρεί την ύλη καθ'αυτή, άλλοτε να επισκοπεί μόνο το είδος και άλλοτε να τα αναμειγνύει. Το άγιον πνεύμα είναι το ύψιστο αγαθό, το άριστον, ό,τι αντιτάσσεται στο κακό και στην διάπραξη αυτού.

Ο Θεοδώριχος ο εκ Chartres υποστηρίζει το νεοπλατωνικό σχήμα της δημιουργημένης και δημιουργικής δυάδος απορροούσης από την αϊδιότητα της μονάδος. Ο τύπος της υπάρξεως όλων είναι η πρώτη αιτία που «γίνεται» ποιητικόν αίτιον, μορφικόν, τελικόν, και ένυλον.

Κατά τον Γιλβέρτο τον Πορρετανό ο νους συλλέγει (colligit) το καθόλου αποβλέπων στην ιδίαν ουσία και όχι στην υπόσταση.

Η νοητική ψυχή συγκεντρωμένη στον εαυτό της έχει εποπτεία της ανώτερης πραγματικότητας κατά τον Ριχάρδο τον Σκότο. Με την άσκηση και την μάθηση ανέρχεται στους έξι βαθμούς εποπτείας : 1) in imaginatione, et secundum imaginationem (mentis dilatatio): Το πνεύμα στρέφεται στον κόσμο και εποπτεύει το κάλλος του Θεού · 2) in imaginationem et secundum rationem (mentis sublevatio): το πνεύμα στρέφεται στα αίτια των αισθητών · 3) in ratione et secundum imaginationem (mentis alienatio): το πνεύμα ανυψούται στις ιδέες · 4) in ratione et secundum rationem: το πνεύμα έχει την εικόνα του Θεού γνωρίζοντας κάθε ψυχή · 5) supra rationem sed non praeter rationem: το πνεύμα ευρίσκεται ενώπιον του Θεού *δια του ιδίου λόγου*, δηλαδή γνωρίζει τα κατηγορήματα της ουσίας του · 6) supra rationem et praeter rationem : το πνεύμα ανακαλύπτει τα μυστήρια.

Κάθε νοούμενο καθρεφτίζει το σύμπαν. Οι δυνάμεις της ψυχής ριζώνουν στον θείο ποιητικό νου που εγγυάται το δυνάμει και ενεργεία. Κατά τον Avicenna ο Θεός, η ύλη και ο κόσμος είναι αΐδια. Η πρώτη εντελέχεια είναι η ψυχή. Η ψυχή έχει ιδιάζοντα τον νου (ποιητικό και παθητικό) κοινό σ'όλους τους ανθρώπους. Η ουσία ως πρώτη αιτία λόγω της ωθήσεως και υπερχειλίσεως της που προκαλείται από την ίδια της την πλήρωση, κατά την ανάπτυξη των

δημιουργικών ενεργειών συνυφαίνεται με όρους υλικούς, δηλαδή μοιράζεται μέρος της ενεργητικότητός της με άλλους δημιουργημένους όρους, παθητικούς, υπάρξεως εκάστου όντος. Αναλόγως του «μοιράσματος» εκάστη ύπαρξη αντιστοιχεί στον τρόπο και στον βαθμό υποστασιοποίησεως ή εξατομικεύσεως ουσιωδών χαρακτήρων της κοσμικής ουσίας. Συνεπώς κάθε ον έχει ιδίαν, διαφορετική και τυχαία εν πολλοίς, μέθεξη της ουσίας. Ο Averroës θεωρεί το πρώτο κινούν και την πρώτη ύλη αίδιον. Ο θεός είναι το κινούν και συμπληρώνει το κινούμενο, τον κόσμο. Ο κόσμος έχει οικείον είδος και μορφή. Ύπάρχει τόσο ο αίδιος παθητικός νους υπερανω του ποιητικού και ο ίδιος παθητικός νους φθαρτός που συνάπτεται με τις λειτουργίες του εγκεφάλου. Η ψυχή για να νοήσει επικοινωνεί με τον ποιητικό νου που μεταφέρει τα νοητικά είδη από την δύναμη στην ενέργεια. Ο επίκτητος νους είναι αναβαθμός για την επιστημονική γνώση. Ο Averroës αντιθέτως προς τον Avicenna θέτει το πρόβλημα της υπάρξεως της ίδιας πραγματικότητας στο πλαίσιο της ερμηνείας της αρχής και του τέλους εκάστου όντος. Η Σχολή των Φραγκισκανών και ο Αλέξανδρος ο Αλήσιος θεωρούν τους αίδιους λόγους και τις πρώτες αρχές σύμφυτες με τον εσωτερικό φωτισμό κάθε ψυχής. Κατά τον Bonaventura η ψυχή γνωρίζει τον εαυτό της ως εικόνα του Θεού και δια της πνευματικής φύσεώς της θεωρεί τον Θεό (ευρίσκει τα ίχνη του) σε έξι στάδια - βαθμίδες προς την αγιότητα: 1) per vestigium: ανιχνεύονται οι μορφές της αγαθότητας και ωραιότητας στον κόσμο 2) in vestigio: ό,τι θεωρείται ως όμοιο του Θεού, διακρίνεται ως προς την φύση του και προκαλεί σ'όποιον το παρατηρεί την αίσθηση του θείου κάλλους 3) per imaginem (αίδιο φως και γνώση του αιδίου): η έγερση των αισθημάτων και της κρίσεως σημαίνει πνευματική ωρίμαση κατά την οποία η νόηση και η βούληση επιβάλλουν τον τύπο της ενότητας των πάντων 4) in imagine: πνευματική ανύψωση με την συντελούμενη ψυχική τελείωση και με την εμπέδωση του ιερού συνδέσμου των πάντων 5) υπέρ εαυτό: εποπτεία των ουσιωδών ιδιοτήτων του κόσμου 6) αγία του ενθουσιασμού φλόγα. Τα στάδια αυτά αντιστοιχούν στις έξι δυνάμεις της ψυχής: αίσθηση, φαντασία, λόγο, νου, συντήρηση-synderesis (apex mentis).

Ο Αλβέρτος ο Μέγας αντίθετα προς τον Αριστοτέλη δεν θεωρεί την ύλη αίδιο. Η ανθρώπινη ψυχή μόνο τα ίδια

δύναται να γνωρίσει και το είδος είναι αρχή του προσδιορισμού της υπάρξεως. Τα καθόλου υπάρχουν ως ιδεατά, ως *in re* και *post rem* νοούμενα είδη καθ'αυτά δια αφαιρέσεως.

Ο Θωμάς ο Ακρινάτης αναφέρεται στις ίδιες έξεις του είδους (τα προς ημάς). Ενώ ο Άνσελμος ισχυρίζεται ότι ο άνθρωπος νους δύναται να προσάγει επιχειρήματα αναγκαία περί των δογμάτων, ο Θωμάς υποστηρίζει ότι ο άνθρωπος δύναται να προσάγει μόνο πιθανά επιχειρήματα. Το ουσιώδες είδος είναι η πραγματική ουσία: το κατεξοχήν νοητόν είναι το κοινό ον, το όλον των πρώτων αίτιών. Το περισσότερο νοητικό είναι εκείνο το ίδιον/μέρος το οποίον διακρίνεται καλύτερα από τα υλικά μέρη του κόσμου. Η ατομική ύλη έχει την δύναμη να προσνείμει στο είδος την ιδίαν έκταση. Η κοινή ουσία είναι νοητική και αφορά σε πολλά όντα. Δι'αφαιρέσεως ο άνθρωπος αποκτά γνώση του κοινού. Το πράγμα γνωρίζεται δια της οικείας εικόνας (*γιγνώσκεσθαι το ὁμοιον τῷ ὁμοίῳ και τό αίτιον ἐκ τοῦ αίτιατοῦ*). Ο δυνάμει νους αφαιρεί τα μερικά και ίδια γνωρίσματα και ποιεί (ενεργεία νους) την νοητήν αυτών εικόνα, την έννοια. Η σχηματιστική αυτή προδιάθεση του νου αναφέρεται σε έξεις να ποιεί γενικότατες αρχές (αξιώματα) που είναι όροι κάθε έμμεσης γνώσεως. Αρκεί για την γνώση το ελάχιστο φως ως πρώτο αίτιο (*nobis est connaturale*). Ο Θεός δεν γνωρίζεται αφ' εαυτού, δηλαδή *per speciem propriam*, αλλά η γνώση ή η απόδειξη του Θεού πραγματοποιείται *πρός ἡμᾶς*. Πέντε αποδείξεις παρουσιάζει ο Θωμάς για τον Θεό: 1) την *ex motu* απόδειξη (η ανάγκη ενός πρώτου κινούντος για τα κινούμενα), 2) της αιτιότητας, 3) της αναγκαιότητας της υπάρξεως του Θεού, 4) την απόδειξη των βαθμών τελειότητας, 5) την *ex gubernatione rerum* απόδειξη. Οι ιδιότητες του Θεού είναι οι εξής: η καθαρή ενέργεια, η απόλυτος απλότης, η έλλειψη είναι αλλοτρία αυτού, η βούληση και η νόηση συμπίπτουν (*βούλεται ἑαυτόν ἀναγκαίως τα δ' ἄλλα ἔλευθέως*). Τα άλλα όντα εκπορεύονται αναλόγως προς την βούληση του Θεού και η γέννηση έχει την τάξη εκ των πρώτων ενεργειών (ο λόγος μένει στα εκπορευόμενα, τα εκπορευόμενα έχουν την ιδίαν φύση, η εκπόρευση είναι το πνεύμα=ολκή, τάση προς τι). Η ίδια ενέργεια είναι είδος και ύλη συνδυαζόμενα στο επίπεδο της υποστάσεως και στο επίπεδο της υπάρξεως και συνυπάρξεως με άλλα όντα: το ενεργούν ον είναι φύση, ουσιώδης ενέργεια της υπάρξεως, δεσμός είδους και ύλης

(υποστατικότητα), δηλαδή αιτία του συνείναι, αιτία του μέτρου και του συγκεκριμένου τρόπου συνθέσεως και συννορήσεως των καθόλου στο πλαίσιο της ίδιας υπάρξεως εκάστου. Η πρώτη ενέργεια/αιτία ιεραρχεί τα μέσα και τους τρόπους υπάρξεως εκάστου όντος και προσδιορίζει τα κριτήρια και την δομή της γνώσεως εκάστης υπάρξεως. Η αντιστοιχία της νοητικής ενεργείας προς τη ζωή και την κίνηση των όντων είναι χαρακτηριστικό της αριστοτελικής και θωμιστικής γνωσιολογίας.

Η κατ' ανάγκην αποδοχή του ανάρχου Θεού απορρέει από την πίστη που είναι ίδιον του ανθρώπου. Ο σκοπός της δημιουργίας καθίσταται στον άνθρωπο οικείος δια της αναπτύξεως της ελευθερίας της βουλήσεως.

Η ψυχή έχει αίδιον αιτίαν και είναι το είδος του σώματος. Η ιδιάζουσα ενέργειά της είναι η νόηση (νοητική ψυχή). Δεν υφίσταται καμία υπαγωγή στην ιδέα της συνθέσεως ύλης-είδους. Η νόηση είναι ειδοποιός. Η ευδαιμονία είναι αίδιος.

Στη θωμιστική παράδοση τονίζεται η παραχώρηση εκ μέρους του Θεού στον άνθρωπο της δυνατότητος ως ίδια φύση να συμμετάσχει στην αίδιο τάξη των όντων.

Ο λατινικός νεοπλατωνίζων αβερροϊσμός είναι αντίθετος προς την σχολαστική φιλοσοφία ως προς την αναγκαιότητα και την αιδιότητα της γενέσεως δια των ενδιάμεσων όντων αρνούμενος συνεπώς την θεία πρόνοια, ως προς την κοσμική και την ψυχολογική ανάγκη, δηλαδή την εξάρτηση της ηθικής και του πολιτισμού από την κοσμική ενέργεια, ως προς τον ανθρώπινο νου που είναι κοινός για όλους, μολονότι κάθε άνθρωπος έχει ίδιον σώμα και ιδίαν ψυχή, ως προς την άρνηση της προσωπικής αθανασίας και ως προς την διττή αλήθεια. Ο Siger ο εκ Brabant, αβερροϊστής, υποστηρίζει την θεωρία του κοινού νου και όχι την άποψη περί νοητικών ψυχών που πρέπει να είναι όσες και οι άνθρωποι. Ο Ockham θεωρεί πως τα καθόλου δεν υπάρχουν εκτός του νου. Ο Έκκαρτος στο πλαίσιο της απορροής των όντων από την ουσία του θεού θεωρεί πως η ίδια φύση είναι μεριστή και πως η ίδια βούληση υποχωρεί. Τότε λαμβάνει χώρα η θέωση.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ε. ΜΑΡΓΑΡΙΤΟΥ-ΑΝΔΡΙΑΝΕΣΗ, *Η Φαινομενολογική ερμηνεία της αμφισημίας του ΙΔΙΟΥ*, Αρμός, 2013, σσ. 81-94.

